

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο κόσμος το 1900 βρίσκεται στο κατώφλι μιας από τις πιο αξιοσημείωτες περιόδους αλλαγής της ανθρώπινης ιστορίας. Η παλιά τάξη παραχωρεί τη θέση της σε μια νέα. Με την επίδραση της εκβιομηχάνισης και της χειραφέτησης των μαζών, η μοναρχική τάξη και τα καθεστώτα της αρχίζει να καταρρέει. Η έξαρση της αστυφιλίας και οι νέες τεχνολογίες του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α. μεταμορφώνουν τις κοινωνίες που βασιζόνταν παραδοσιακά στην έγγεια ιδιοκτησία και στη γεωργία των κολίγων. Το 1900, στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη κυριαρχούν οι παλιές αυτοκρατορίες – η Κίνα των Μαντσού, η Οθωμανική Τουρκία, η Ρωσία των Ρομανώφ, η Αυστρία των Αψβούργων. Το μεγαλύτερο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού προσπορίζεται τα μέσα διαβίωσής του από την πρωτόγονη γεωργία. Το κύριο αίτημα του 19^{ου} αιώνα ήταν η χειραφέτηση από την βασιλική απολυταρχία, την αυτοκρατορική καταπίεση, την φτώχεια και την άγνοια. Καθώς διαλύονταν οι δομές αυτές ο κόσμος εισέρχεται σε μια εποχή έντονης βίας και αναταραχής.

Λίγο νωρίτερα ο 34^{ος} Σουλτάνος Αμπτούλ Χαμίτ Β' ανήλθε στο θρόνο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με παλατιανό πραξικόπημα το 1876. Στις 23 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους έθεσε σε ισχύ το πρώτο οθωμανικό σύνταγμα του φιλελεύθερου μεταρρυθμιστή Μιντάτ Πασά τον οποίο διόρισε Μεγάλο Βεζίρη. Τον Μάρτιο του 1877 απέλυσε τον Μιντάτ, κατέλυσε το Σύνταγμα, διέλυσε το Κοινοβούλιο και εγκαινίασε ένα καθεστώς στυγνής απολυταρχίας. Το παλάτι ήταν η μοναδική πηγή εξουσίας και ένα περίτεχνο δίκτυο πρακτόρων είχε απλωθεί στην αυτοκρατορία, καταγράφοντας και την παραμικρή δραστηριότητα των πολιτών. Παράλληλα επιβλήθηκε αυστηρή λογοκρισία. Μολονότι υπέστη μια συντριπτική ήττα στην αρχή της βασιλείας του κατά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο (1877-78) και παρόλο που οι Ευρωπαίοι τον ονόμασαν «Ερυθρό Σουλτάνο» μετά τις σφαγές που εξαπέλυσε κατά των Αρμενίων στα 1894-1896 με 300.000 θύματα, ο Χαμίτ εκμεταλλεόμενος τις αντιθέσεις των μεγάλων δυνάμεων κατάφερε να αποτρέψει την ολοκληρωτική κατάρρευση της αυτοκρατορίας. Κέρδισε κάποια δόξα με τον νικηφόρο πόλεμο του 1897 κατά της Ελλάδας και προσπάθησε να εκμεταλλευθεί την ιδιότητά του ως Χαλίφη (κατά κόσμο ηγέτη του Ισλάμ) για να προωθήσει την ιδέα του πανισλαμισμού.

Έντεκα χρόνια μετά την ανάληψη της εξουσίας από τον Αμπτούλ Χαμίτ (Μάιος του 1887) και μέσα στο καθεστώς της στυγνής απολυταρχίας ιδρύθηκε ως παράνομη μυστική οργάνωση το «**Κομιτάτο Ένωση & Πρόοδος**» από σπουδαστές της Αυτοκρατορικής Στρατιωτικής Ιατρικής Ακαδημίας της Κωνσταντινούπολης. Το 1889 οργανώθηκε σε πιο στέρεες βάσεις από τους Ιμπραήμ Τέμο (Αλβανό), Μεχμέτ Ρεσήτ (Τσερκέζο) και Αμπντουλάχ Τζεβντέτ και Ισαάκ Σουκουτί (Κούρδους). Το 1897 ο πυρήνας της Κωνσταντινούπολης εξαρθρώθηκε από τις μυστικές υπηρεσίες του Σουλτάνου. Έκτοτε το επίκεντρο των δραστηριοτήτων της οργάνωσης μεταφέρεται στην Ευρώπη όπου τα μέλη της με κύριο εκπρόσωπο τον ανιψιό του Σουλτάνου, Σαμπαχεντίν, επιδίδονται σε έντονη προπαγάνδα κατά της απολυταρχίας του Χαμίτ. Κύρια αιτήματα των κομιτατικών είναι η επαναφορά του συντάγματος του 1876 και η δημιουργία ενός κράτους το οποίο θα συνασπίζει όλους τους υπηκόους, μουσουλμάνους, χριστιανούς και άλλους γύρω από το ιδανικό του οθωμανισμού και της προσήλωσης στην κοινή πατρίδα. Οι κομιτατικοί της Ευρώπης παίρνουν το όνομα «**Νεότουρκοι**» από την αντικαθεστωτική εφημερίδα «Η Νέα Τουρκία», που εκδίδει στο Παρίσι ο Μαρωνίτης Λιβανέζος Χαλίλ Γκανίμ η οποία συνδέεται με την οργάνωση.

Στην Ελλάδα οι επιπτώσεις από την ήττα του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897 στη δομή της οικονομίας είναι λιγότερο σημαντικές και μακροχρόνιες από ότι πάνω στη σύνθετη δομή του εθνικού φιλότιμου. Ο κρατικός προϋπολογισμός, παρά την πρόβλεψη ότι θα ήταν ελλειμματικός τουλάχιστον έως το 1903, παρουσιάζεται πλεονασματικός ήδη από το 1899. Σημειώνεται ότι μετά την πτώχευση του κράτους το 1893 και την ήττα από τους Οθωμανούς το 1897, επεβλήθη διεθνής οικονομικός έλεγχος το 1898. Όλη την περίοδο έως το 1907 τα οικονομικά του κράτους βελτιώνονται. Δίνεται η δυνατότητα να αυξηθούν οι δαπάνες για το Στρατό και το Ναυτικό.

Η ελληνική οικονομία τονώνεται και από τους επιχειρηματίες που διαπρέπουν στα Βαλκάνια, την Αίγυπτο, τη Ρωσία, την Αυστροουγγαρία, τη Βενετία, την Ιωνία και αλλού και οι οποίοι στηρίζουν το Ελληνικό Γένος από τον 17^ο αιώνα κατά τον οποίο ο εμπορικός τομέας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας παίρνει την ανιούσα και καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Οι Έλληνες κατέχουν σχεδόν το

μονοπώλιο της εκπροσώπησης των Ευρωπαϊών επιχειρηματιών και κατά συνέπεια πλουτίζουν ειδικά μετά από τη δεκαετία 1850, περίοδο του Κριμαϊκού πολέμου που συνετέλεσε στη συσσώρευση πλούτου. Η Ελλάδα στηρίζεται στον τεράστιο όγκο προσφοράς και φιλοπατρίας ευεργετών όπως ο Ζώης Καπλάνης, οι Ζωσιμάδες, οι αδελφοί Ριζάρη, ο Ευάγγελος Ζάππας, ο Νικ. Στουρνάρης, ο Γ. Αβέρωφ, ο Αντ. Μπενάκης, ο Ανδρέας Συγγρός, ο Σίμων Σίνας, ο Λάμπρος Βαλταδώρος, ο Παναγής Χαροκόπος, ο Απόστολος Αρσάκης, ο Γ. Ζαρίφης, ο Γ.Γ. Μαρασλής, ο Ιωάννης Βαρβάκης, οι αδελφοί Βαλλιάνοι, ο Βασ. Σιβιτανίδης, η Ελένη χήρα Μιχαήλ Τοσίτσα, ο Θεοδ. Ροδοκανάκης και πλήθος άλλων ξενιτεμένων εμπόρων και επιχειρηματιών. Ιδιαίτερα, με τη λήξη του 19^{ου} αιώνα οι επιχειρηματίες της Ιωνίας κατέχουν την διοίκηση μεγάλων κεφαλαιοκρατικών εταιρειών και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα μετασηματίζονται σε σημαντικούς παράγοντες της οικονομικής ζωής. Ενδεικτικά το 87% των 4608 εργοστασίων και εργαστηρίων του βιλαετίου του Αϊδινίου ανήκει σε Έλληνες και οι 28.166 εργάτες (75,75% του συνόλου των βιομηχανικών εργατών) είναι καθ' ολοκληρίαν Έλληνες. Επίσης στην αγροτική οικονομία το 1/5 των καλλιεργήσιμων εδαφών (άνω των 3 εκατ. στρεμμάτων) είναι ελληνικής ιδιοκτησίας

Στην εκπνοή του 19^{ου} αιώνα η **Κρήτη** αναγνωρίζεται ως αυτόνομη πολιτεία υπό την προστασία των μεγάλων δυνάμεων που τον Δεκέμβριο του 1898 διορίζουν ύπατο αρμοστή του νησιού τον πρίγκιπα Γεώργιο, δευτερότοκο γιο του Γεωργίου Α΄ της Ελλάδας. Στις 16 Φεβρουαρίου 1899 η Κρητική Πολιτεία αποκτά Σύνταγμα και στις 29 του ίδιου μήνα σχηματίζεται η πρώτη κυβέρνηση με Υπουργό σύμβουλο επί της Δικαιοσύνης τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Η **Μακεδονία** επίσης υπήρξε το μήλον της έριδος ανάμεσα στα όμορα κράτη – Ελλάδα, Βουλγαρία, Σερβία και Ρουμανία – από τη στιγμή που έγινε αντιληπτό ότι η επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα ήταν η επόμενη εδαφική απώλεια του «Μεγάλου Ασθενούς». Η Ελλάδα ως πρώτο ανεξάρτητο κράτος της Βαλκανικής είχε ένα προβάδισμα, αλλά και το πλεονέκτημα της ελληνικής γλώσσας, της ορθόδοξης λατρείας, την ακτινοβολία της ελληνικής παιδείας (το 1902 υπήρχαν στη Μακεδονία πάνω από χίλια ελληνικά σχολεία με 70.000 μαθητές) και τη σημαντική δραστηριότητα των προξενείων της.

Πρώτοι οι Βούλγαροι μεθόδευσαν πολιτική σταδιακής προσάρτησης της Μακεδονίας, με την ίδρυση και συστηματική δράση της βουλγαρικής Εξαρχίας (1870), που πρόσφερε τη χριστιανική λατρεία στη γλώσσα των σλαβόφωνων χωρικών και είχε σημαντικές επιτυχίες. Το 1893 ιδρύθηκε η βουλγαρομακεδονική αυτονομιστική «Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση» (ΕΜΕΟ), οι ακραιφνείς αυτονομιστές της οποίας έρχονται αργότερα σε ρήξη με την εξαρτημένη από την Σόφια, Ανώτατη Επιτροπή που ιδρύθηκε το 1895. Η Ανώτατη Επιτροπή έχει επεκτατικούς στόχους και επιβάλλει την πολιτική της στα μέσα της πρώτης δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα.

Η δράση των ένοπλων ομάδων της Επιτροπής (**Κομιτατζήδες**) πυκνώνει μετά την Ελληνική ήττα του 1897. Εμφανίζονται ως προστάτες των χριστιανών και αρχικά πείθουν αρκετούς ομόθρησκους αλλοεθνείς. Η Ελλάδα της οποίας οι μνήμες από την ήττα του 1897 είναι νωπές αποφεύγει να εμπλακεί. Όταν όμως αντιλαμβάνεται τι διακυβεύεται, αποφασίζει να εντάξει το Μακεδονικό στις προτεραιότητές της.